

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Віктор АНДРУЩЕНКО

МАЙБУТНЄ УНІВЕРСИТЕТІВ У КОНТЕКСТІ ПРОТИРІЧ ХХІ СТОЛІТТЯ: АКАДЕМІЧНИЙ ПРОГНОЗ

**(виступ в Оксфорді на засіданні
Клубу ректорів Європи)**

Глобалізація та інформаційна революція істотно підсилюють роль інтелекту як стратегічного ресурсу розвитку цивілізації. Інтелект концентрується в університетах, тому університети перебувають у центрі усіх світових змін. Як мають змінитися самі університети, щоб виконати свою місію, своє покликання, щоб виправдати покладені на них сподівання? Відповідь на це запитання розгортається у площині визначення шляхів їх подальшого розвитку: у зміні філософських засад організації освітнього процесу, базового світогляду, номенклатури спеціальностей, технологій навчання, в підсиленні внутрішньої і зовнішньої консолідації, у встановленні прозорих та зрозумілих для всіх країн правил взаємодії і співробітництва тощо. Як центри культури університети повинні нарощувати свій потенціал провідників демократії, гуманізму, толерантності, солідарності, взаєморозуміння та взаємодії культур і народів.

У своєму виступі я торкнуся майбутньої університетської освіти, що пов'язано з відомими змінами в сучасному світі. Йдеться про глобалізацію та інформаційну революцію, про кризу (і, можливо, зіткнення) цінностей, зокрема християнських і мусульманських, про необхідність розв'язання суперечностей, які виникають між глобальними геополітичними системами, а також зумовлені розпадом СРСР і виходом на світову арену нових держав.

Як стверджують фахівці, найпомітнішим і найвпливовішим фактором світової динаміки сьогодні є глобалізація. Розвиток університетів здійснюється, насамперед, під її тиском і є реакцією (відповіддю) на її виклик.

Зупинимося на цьому докладніше.

Глобалізацію іноді намагаються тлумачити як «кінець світу». Ідея, звісно, не нова, але актуальна. Кожен переживає свою історію індивідуально, у свій час. І якщо на цю пору припадає реанімація, актуалізація, черговий вибух передбаченого Біблією «кінця світу», кожний сприймає його по-своєму і відповідно до цього сприймання вибудовує власну поведінку. Один поринає в депресію; другий збуджує, підвищує свою активність; третій прагне порятунку і звертається до Бога... А життя триває. В історії залишилися десятки, а то й сотні дат, прогнозованих як час кінця світу. Глобалізація в цьому переліку постає черговим етапом піднесення (чи спаду) історичного розвитку людства. Як і усе, що входить до сфери інтересів людини і людства, вона підлягає раціональному осмисленню у своїй сутності та в наслідках, сформованих на шляхах її реалізації.

«Глобалізація» (від англ. *global* – світовий, всесвітній) – загально-світовий процес, що характеризується «розширенням світових соціальних зв'язків» (Е.Гідденс), консолідацією провідних країн світу і всесвітньо значимими наслідками їх економічної, політичної і соціальної діяльності (Д.Белл), посиленням боротьби тенденцій, детермінованих різними «об'єктами світового порядку» (Р.Робертсон), перетворенням Планети на єдине ціле, на «світове село» («*global village*»).

Термін «глобалізація» своїми працями внесли в науку теоретики Римського клубу, насамперед, Е.Ласло, Д.Медоуз, М.Месарович, А.Печчеї. І хоча поняття «глобалізація» ще не має усталеної інтерпретації, оскільки ввійшло в наш повсякденний лексикон порівняно недавно, повз нього нині не може пройти ніхто із серйозних теоретиків і практиків сучасних світових процесів. Кожний намагається заманіфестувати своє ставлення до нього. І це не випадково.

Тенденція, яка охоплюється поняттям глобалізації, вносить істотні зміни у світову динаміку, розташування силових ліній взаємодії держав і регіонів, багато в чому визначає вигляд того майбутнього, яке неминуче наближається. Глобалізація формує нову еру взаємодії між націями, економічними і політичними системами та між людьми. Вона змінює поняття «національних меж», значно розширює культурно-інформаційні контакти між народами і державами, впливає на керування, виробництво, торгівлю, ринок праці, політичні утворення, інші суспільні установи і процеси.

Власне, феномен «глобалізації» у літературі проаналізований ще недостатньо. Однак загальноновизнано, що його джерела містяться в надрах епохи науково-технічного прогресу, в індустріально-інформаційному ресурсі цивілізації, суспільних змінах, викликаних ними наприкінці ХХ століття. Найпомітнішими (і найзагрозливішими) наслідками епохи індустріального розвитку стали глобальні проблеми (від лат. *globus* – земля, куля), методи розв'язання яких поступово усвідомлювалися людством

як основна умова збереження способу життя, здійснюваного у формі цивілізації. Загроза руйнування, знищення цивілізації під впливом глобальних суперечностей цілком реальна. Вона змусила людство згуртуватися, змінити пріоритети, ритм і темп розвитку, звернутися до пошуку нових стратегічних ресурсів і виробити новий стиль соціальної організації.

Саме нові задачі призвели до зміни стилю життєдіяльності людства, розуміння факторів, що визначають його соціокультурну динаміку, до зміни взаємин між державами і народами. На передній план вийшли фундаментальні інновації в способах комунікації, новий характер інвестування і використання фінансів, нове аналітичне сприйняття світу, його взаємозв'язків і тенденцій розвитку. Підсилилася взаємозалежність країн, народів і культур. Усе це і вилилося в явище з іменем глобалізація, осмислення якої (суті, структури, підсумку) є одною з найактуальніших проблем сучасної соціальної теорії і практики.

Відвернення загрози світової ядерної війни і забезпечення мирних умов для розвитку всіх народів, подолання розриву рівня прибутку на душу населення розвинених країн і країн, що розвиваються, застереження від екологічної катастрофи, регулювання зростання народонаселення, забезпечення людей продуктами харчування, енергією, подолання злиденності і неосвіченості в планетарному масштабі стали тими реальними задачами, на яких була зосереджена діяльність держав та народів протягом двох-трьох останніх десятиліть.

М.Згуровський слушно наголошує, що глобалізація – це якісно нове явище на нинішньому етапі розвитку людства. «Воно пов'язано, з одного боку, з колосальним нагромадженням капіталу окремими компаніями і країнами, що супроводжується переростанням цього капіталу в транснаціональний та його домінуванням над економіками багатьох країн, а також їх політичних можливостей. З іншого боку, створення світовою матеріальною культурою деяких нових технологій, продуктів споживання і послуг стає глобально затребуваним». До них можна віднести Інтернет-технології та послуги космічної технології, мобільний зв'язок, швидкісний транспорт, деякі медичні препарати, продукти харчування та ще багато чого. «Глобалізація, – читаємо у М.Згуровського далі, – об'єктивне явище, що не залежить від волі окремих людей» [1, 216–217]. Дійсно, глобалізація відкриває нові можливості для мільярдів людей в усьому світі. Зростання торгівлі, збільшення іноземних інвестицій, поширення нових технологій, надшвидкісного транспорту, Інтернету, засобів масової інформації сприяють всебічному розвитку людства. Йому дійсно треба пройти тернистий шлях до відродження.

Університети опинилися в центрі усіх світових змін. І хоча їм властивий певний консерватизм, зміни все-таки будуть. Важливо розпізнати, які.

Почнемо з головного – глобалізації й інформаційної революції. Це по-перше. Незалежно від того, якими суперечностями породжені ці про-

цеси в різноманітних сферах суспільного й особистого життя, вони істотно підсилюють роль інтелекту як стратегічного ресурсу цивілізаційного розвитку. Інтелект концентрується в університетах. Ці суспільні інституції, що виникли в далекому середньовіччі як осередки інтелектуального пошуку, в нашу добу покликані реалізувати той духовний прорив, на який чекає людство. У ХХІ столітті університетам не тільки нічого не загрожує, але навпаки – їхня роль у житті суспільства буде посилюватися.

В усі історичні епохи університети були вищими навчальними закладами, які готували фахівців із сукупності дисциплін, що складають основи наукового знання. Не важко припустити, що такими вони залишаться й у ХХІ столітті. Зміни в університетській освіті торкнуться, швидше за все, загальної філософії організації освітнього процесу, базового світогляду, номенклатури спеціальностей, технологій навчання тощо.

Однак ці зміни відбуватимуться повільно. Будь-які спроби прискорення, підштовхування інновацій у сфері університетської освіти, особливо політичними методами, я вважаю недоречними, більше того, – помилковими.

По-друге, глобалізація й інформаційна революція підсилюють прозорість, контактність та інформаційну насиченість суспільних процесів. Це також стосується й університетів. У відповідь на ці вимоги університети, з одного боку, повинні *підсилити внутрішню і зовнішню консолідацію*, з іншого, – встановити *прозорі і зрозумілі для всіх країн і народів правила гри*, взаємодії, співробітництва. Першою сходинкою до цього стала Болонська угода про єдиний європейський освітній простір. Можливі також інші глобальні угоди, причому не тільки в європейському освітньому просторі, але й у Латинській Америці, США, інших регіонах та й у світі загалом.

По-третє. Нинішній світ украй суперечливий. Ми бачимо в ньому як демократичні зміни і зростання авторитету особистості, так і кризу фундаментальних цінностей, зростання міжнародного тероризму, масового поширення таких негативних явищ, як наркоманія, алкоголізм і т.п. Як і кожного з нас, ці світові явища стосуються також університетів. Будучи центрами гуманістичної культури, *університети повинні підсилити протидію негативним явищам сучасного світу й одночасно з цим – нарощувати свій потенціал як провідників демократії, гуманізму і людинолюбства*. Вони повинні стати центрами толерантності, солідарності, обміну досвідом, взаєморозуміння і взаємодії народів і культур.

Нарешті, останнє. Демократизація суспільних процесів, посилення довіри до особистості, зростання авторитету розуму і низки об'єктивних процесів, розгортання яких помітне вже сьогодні, підсилить тенденцію знаходження університетами повної автономії. І це зрозуміло, тому що тільки в умовах вільнодумства народжуються нові ідеї і прогресивні починання.

У принципі, університети не повинні залежати від політичної, партійної, ідеологічної, релігійної і т.п. кон'юнктури. Університет – це

наука і культура, освіта і виховання особистості. У ньому має панувати дух істини, добра, справедливості і волі. Саме собою зрозуміло, університети зобов'язані служити народів і державі. Однак вони не повинні залежати від партійної кон'юнктури, а тим більше від партії або її лідера.

Отже, наголошую: Університет – це не тільки національне, але й загальнолюдське надбання. Через співробітництво університетів досягається взаєморозуміння, встановлюється співробітництво народів і культур. Ми з Вами, шановні колеги, йдемо цим вивіреном цивілізацією шляхом. Наше співробітництво – це співробітництво наших країн і народів. Я упевнений, ми зробимо усе від нас залежне, щоб воно було ефективним і взаємовигідним.

Література:

1. Згуровський М. Тернистий шлях до відродження. К.: Генеза, 2010. — 368 с.

Віктор Андрущенко. Будущее университетов в контексте противоречий XXI столетия: академический прогноз (выступление в Оксфорде на заседании Клуба ректоров Европы).

Глобализация и информационная революция существенно усиливают роль интеллекта как стратегического ресурса развития цивилизации. Интеллект концентрируется в университетах, поэтому университеты находятся в центре всех изменений. Как должны измениться сами университеты, чтобы выполнить свою историческую миссию, свое призвание, чтобы оправдать возложенные на них надежды? Ответ на этот вопрос разворачивается в плоскости определения путей их дальнейшего развития: в изменении общей философии организации образовательного процесса, базового мировоззрения, номенклатуры специальностей, технологий обучения, в усилении внутренней и внешней консолидации, в установлении прозрачных и понятных для всех стран правил взаимодействия и сотрудничества. Как центры культуры университеты должны наращивать свой потенциал в качестве проводников демократии, гуманизма, толерантности, солидарности, взаимопонимания и взаимодействия культур и народов.

Victor Andrushchenko. The Future of Universities in the Context of 21st Century Contradictions: Academic Prediction (Presentation on the Club of the Rectors of Europe Meeting, Oxford).

Globalization and information revolution reinforce considerably the role of the mind as a strategic resource of civilization's development. The mind concentrates in the universities, so universities become the centre of all the changes. How should a university change to fulfill its historical mission, to justify entrusted hopes? A change of general philosophy of educational process organization, basic world look, list of specialties, educational technologies; the strengthening of internal and external consolidation, establishment of transparent and understandable rules of interaction and cooperation for all countries, i.e. analysis of the universities' future development, possibly, is the answer on the above question. The universities, as centers of culture, have to extend their potential as the agents of democracy, humanity, tolerance, solidarity, mutual understanding, cultural and national interconnection.